

Józef Wroceński

Ks. Prof. Tadeusz Pawluk (1928-1996)

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 40/1-2, 5-11

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Śp. Ks. Prof. dr hab. Tadeusz Pawluk (1928 – 1996)

KS. JÓZEF WROCENSKI SCJ

KS. PROF. TADEUSZ PAWLUK (1928 – 1996)

W dniu 21 maja 1996 roku odszedł do wieczności Śp. Ks. Infułat Profesor Dr Hab. Tadeusz Pawluk, długoletni Profesor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, nadto przez wiele lat redaktor naczelny wydzielonego kwartalnika *Prawo Kanoniczne*. Mszą św. w Archikatedrze Olsztyńskiej, koncelebrowaną przez liczne grono biskupów i kapłanów pod przewodnictwem Jego Eminencji Józefa Kardynała Glempa. Prymasa Polski, w dniu 23 maja 1996 r. pożegnaliśmy znakomitego Uczzonego – Kanonistę, wielkiego Kapłana.

Akademia Teologii Katolickiej, zwłaszcza Wydział Prawa Kanonicznego i kanonistyka polska poniosła niepowetowaną stratę.

Ks. infułat prof. Tadeusz Pawluk urodził się 11 września 1928 r. w Horodle, na ziemi hrubieszowskiej w woj. zamojskim. Był synem Mikołaja i Feliksy z domu Szymańska. Głęboka wiara Rodziców i tradycje katolickie pielęgnowane w rodzinie zapewniły Mu właściwy wzrost i rozwój duchowy. Dzieciństwo i wczesne lata młodości spędził w rodzinnym Horodle, gdzie w latach 1944 – 1948 uczęszczał do gimnazjum. Świadectwo dojrzałości uzyskał jednak w 1949 r. w Liceum Ogólnokształcącym w Olsztynie. W tym samym roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego *Hosianum* w Olsztynie. Po ukończeniu studiów filozoficzno – teologicznych, dnia 31 maja 1954 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk biskupa włocławskiego Antoniego Pawłowskiego. W latach 1954 – 1957 odbył studia specjalistyczne na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, uzyskując dyplom magistra prawa kanonicznego na podstawie pracy pt. *Kara śmierci w Kościele*. Już w tej pracy wykazał ks. T. Pawluk wybitne zdolności i tzw. zacięcie naukowe, polegające na umiejętności krytycznego i polemicznego posługiwania się zarówno materiałem źródłowym jak i literaturą naukową.

Po ukończeniu studiów podjął pracę dla dobra Kościoła Warmińskiego. Przez krótki czas, w okresie wakacji, pełnił urząd administratora parafii Ryn i Szymonki. W 1957 r. z chwilą rozpoczęcia roku akademickiego w Seminarium Duchownym w Olsztynie został mianowany na stanowisko wykładowcy prawa kanonicznego w tymże Seminarium. Funkcję tę pełnił dopóki

starczyło Mu sił, niemalże do momentu swojej śmierci. Podejmował też chętnie inne obowiązki. Przez dziesięć lat (1956 – 1966) prowadził w Seminarium zajęcia ze śpiewu kościelnego i był dyrygentem chóru seminaryjnego. Również przez długi okres (lata 1957 – 1968) spełniał zadania kapelana Szpitala Wojewódzkiego w Olsztynie. W latach 1958 – 1962 sprawował urząd wicerektora Seminarium. Te i inne, liczne funkcje i zadania nie odrywały jednak ks. T. P a w l u k a od cechującej Go pasji naukowej. W 1959 r. obronił w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie rozprawę doktorską pt. *Śledztwo szczególne w karnym prawie kanonicznym* napisaną pod kierunkiem ks. prof. M. Myrchy, wybitnego znawcy kościelnego prawa karnego. Praca ta stanowiła podstawę uzyskania stopnia doktora prawa kanonicznego. Streszczenie tej pracy, z racji jej walorów naukowych zostało opublikowane w Wydawnictwie ATK zatytułowanym: *Prace naukowe Wydziału Prawa Kanonicznego w latach 1954 – 1964*. W niedługim czasie podjął się nowego zadania. Przez wiele lat (1962 – 1973) pracował w Sądzie Biskupim Diecezji Warmińskiej na stanowisku obrońcy węzła małżeńskiego i promotora sprawiedliwości.

Od roku 1966 ks. T. P a w l u k został zatrudniony na Wydziale Prawa Kanonicznego ATK w charakterze adiunkta w katedrze kościelnego prawa karnego i postępowania karnego. Wydziałowi temu do końca pozostał wierny i bez reszty oddany. W 1969 habilitował się na podstawie rozprawy *Przyznanie sądowe strony w procesie kanonicznym* uzyskując stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego ze szczególnym uwzględnieniem prawa procesowego. Rozprawa dotyczyła skomplikowanych i nastęrczających niejednokrotnie wątpliwości zagadnień prawa procesowego, ukazując jednocześnie znajomość bardzo obszernej literatury procesualistycznej oraz kompetencję naukową jej Autora. W tym samym roku został powołany na stanowisko docenta w katedrze procedury kościelnego prawa cywilnego, a następnie na kierownika tejże katedry. Na stanowisku docenta pracował w ATK do roku 1974. Od dnia 1 sierpnia 1974 r. objął w ATK stanowisko profesora nadzwyczajnego, po przyznaniu Mu przez Radę Państwa w dniu 11 lipca tegoż roku tytułu profesora nadzwyczajnego nauk prawnych. Dnia 11 września 1980 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego nauk prawnych i od tegoż roku objął w ATK stanowisko profesora zwyczajnego, na którym pracował do końca swego życia. Autorytet naukowy ks. T. P a w l u k a sprawił, że powierzone mu zostało w 1970 r. przewodniczenie sesjom naukowym w Warmińskim Seminarium Duchownym. Funkcję tę pełnił do roku 1976.

Podejmował i efektywnie sprawował wiele innych, odpowiedzialnych urzędów i funkcji, powierzanych mu w Akademii Teologii Katolickiej,

w Kościele Warmińskim, czy też w ponaddiecezjalnych instytucjach kościelnych. W latach 1972 – 1975 pełnił urząd prodziekana Wydziału Prawa Kanonicznego ATK, a w latach 1978 – 1984 urząd dziekana tegoż Wydziału. Od roku 1983 został redaktorem naczelnym, wydziałowego i cenionego w Polsce oraz za granicą kwartalnika *Prawo Kanoniczne*. W tym samym roku został mianowany członkiem Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej. Był też długoletnim członkiem Rady Kapłańskiej, a od 1992 r. także członkiem Kolegium Konsultorów w swojej diecezji. Kompetencja naukowa i gorliwość apostołska ks. T. P a w l u k a były bardzo cenione również przez Episkopat Polski, a nawet przez Stolicę Apostolską. W latach 1975 – 1980 był On członkiem Komisji Episkopatu dla spraw Rewizji Prawa Kanonicznego, a w latach 1978 – 1983 członkiem Rady Naukowej Episkopatu Polski, następnie został członkiem Komisji Przygotowawczej do spraw II Synodu Plenarnego w Polsce. Nuncjusz Apostolski w Polsce, Ks. Arcybiskup Józef Kowalczyk powołał Ks. Profesora na członka Komisji Konkordatowej, przygotowującej w latach 1992 – 1993 tekst Konkordatu, który w dniu 28 lipca 1993 r. został zawarty między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską i podpisany przez układające się Strony. Niestety z wielu, nieznanych przyczyn konkordat nie doczekał się, do czasu obecnego, ratyfikacji przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej.

Opublikowany dorobek naukowy Ks. Profesora można śmiało nazwać bogatym i wszechstronnym. Wydaje się, że ukierunkowanie Jego zainteresowań w działalności naukowo – badawczej było podyktowane trzema okolicznościami, mianowicie: koniecznością pogłębiania problemów wchodzących w zakres wykładanych przedmiotów, potrzebą ukazywania systemów prawa bądź nowych problemów prawnych w związku z dokonującą się reformą prawa kościelnego, czy też samej jego reformie oraz zapotrzebowaniem na szersze badania historyczno – prawne o tematyce regionu warmińskiego. Stąd też zakres zainteresowań badawczych był bardzo szeroki. Prace naukowe ks. T. P a w l u k a dotyczą więc kościelnego prawa administracyjnego i procesowego, prawa o hierarchicznej strukturze Kościoła, prawa małżeńskiego, prawa o sakramentach, historii i źródeł poznania prawa kanonicznego, a także prawa konkordatowego, podstawowych praw człowieka oraz niektórych zagadnień z historii państwa i prawa polskiego.

Wydaje się jednak, że głównym przedmiotem Jego badań naukowych były problemy kanonicznego prawa procesowego. Na nich koncentrował swoją uwagę. Świadczą już o tym prace, z wcześniejszego okresu Jego twórczości. Na uwagę w tym względzie zasługują, oprócz wymienionych wyżej, również takie prace jak: *Zasada śledcza w kanonicznym procesie karnym*, *Przyznanie*

sądowe strony w procesie kanonicznym, Ocena sędziowska środków dowodowych w procesie kanonicznym, Kanoniczne sprawy małżeńskie w świetle posoborowego prawa procesowego i Reforma kanonicznego procesu małżeńskiego w świetle Motu proprio „Causas matrimoniales”. Szczególnej jednak uwagi wymagają pogłębione opracowania monograficzne, które służyły jako podręczniki do nauki kanonicznego prawa procesowego. Wymienić tu należy takie pozycje książkowe jak: *Kanoniczne procesy szczególne*, *Kanoniczny proces małżeński*, *Kanoniczna praktyka procesowa w sprawach małżeńskich*, *Kanoniczny proces karny*. Wymienione publikacje posiadały duże znaczenie zarówno naukowe jak i dydaktyczne oraz praktyczne, zwłaszcza dla pracowników sądów kościelnych. Językiem jasnym i zwięzłym został w nich wyłożony materiał przewidziany przez obowiązujące prawo kodeksowe, bogate wówczas ustawodawstwo posoborowe oraz uwzględniona najnowsza literatura przedmiotu. Trzeba pamiętać, że procesualistyka kościelna okresu posoborowego stanęła wobec nowych problemów ze względu na częściową reformę prawa procesowego w Kościele. Ks. Profesor jako pierwszy spośród kanonistów polskich podjął trud opracowania wyników tejsze reformy i ukazania systemu obowiązującego prawa procesowego. Należy też dodać, że sporządzenie syntezy tego prawa nie było łatwe. Procesualistyczna działalność naukowa ks. T. P a w l u k a spotkała się z uznaniem wśród kanonistów. Pozytywne recenzje i notki dotyczące jego prac ukazały się w kraju i za granicą.

Problematyka z zakresu kanonicznego prawa procesowego, choć niewątpliwie stanowiła zasadniczy przedmiot pracy naukowo – badawczej, nie wyczerpywała, o czym już wyżej nadmieniono, zainteresowań naukowych ks. T. P a w l u k a. Włączając się w nurt posoborowych dyskusji kanonistycznych opublikował szereg interesujących rozpraw poświęconych omówieniu nowych idei i instytucji, które leżały u podstaw, tworzącego się nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. Były to prace z zakresu hierarchicznej struktury Kościoła oraz metodyki prawa kanonicznego. Szczególnie interesujące są prace historyczno – prawne. Spośród tych prac należy wymienić przede wszystkim: *Źródła poznania prawa kanonicznego*, *Z zagadnień kanonistyki polskiej*. Wiele uwagi i wysiłku poświęcił też problemom historyczno – prawnym Kościoła Warmińskiego, głównie dotyczącym astronoma i kanonika fromborskiego Mikołaja Kopernika oraz biskupa warmińskiego i męża stanu Stanisława Hozjusza. Ks. Profesor zajął się wyjaśnieniem sprawy wciągnięcia na indeks książek zakazanych dzieła *De revolutionibus*. W artykułach: *Na marginesie klauzuli kościelnego urzędu cenzorskiego dotyczącej dzieła Mikołaja Kopernika*, *Niektóre aspekty negaty-*

wnego ustosunkowania się kościelnego urzędu cenzorskiego do dzieła M. Kopernika, Wpływ środowiska kościelnego na powstanie i ukazanie się dzieła „*De revolutionibus*” Mikołaja Kopernika udowodnił, że decyzje kościelnego urzędu cenzorskiego nie były wymierzone przeciwko teorii Mikołaja Kopernika, lecz przeciwko niektórym teologicznym interpretacjom tej teorii. Wykazał też ks. Profesor, że środowisko kościelne, zarówno warmińskie, w którym M. Kopernik spędził większość swego życia jako kanonik fromborski, jak i rzymskie, do którego dotarła wieść o jego teorii miało decydujący wpływ na powstanie i ukazanie się drukiem dzieła *De revolutionibus*. Początkowo bowiem, poza szczupłą garstką astronomów, jedynie środowisko kościelne w pełni doceniło zarówno talent, jak i wyniki badań M. Kopernika.

Podobnie ks. T. P a w l u k dzięki swoim pracom wyświetlił dyskutowaną wśród historyków kontrreformacyjną postawę St. Hozjusza, kardynała warmińskiego i polskiego męża stanu z XVI wieku. W opracowaniach: *Niektóre aspekty kontrreformacyjnej postawy Stanisława Hozjusza i Podstawy prawne objęcia biskupstwa warmińskiego przez Stanisława Hozjusza*, wykorzystując źródła historyczno – prawne, przekonująco przedstawił XVI-wieczny proces integracji Warmii z Koroną, w którym istotną rolę odegrał biskup warmiński Stanisław Hozjusz.

Głęboką znajomość problemów wykazał ks. Profesor także w innych dziedzinach prawa kościelnego. Dowodem tego są opracowania z zakresu prawa liturgicznego: *Uprawnienia biskupów dotyczące Mszy św. i sakramentów św. zawarte w Motu proprio „Pastorale munus”*, *Odnowa Mszy św. w świetle soborowej odnowy liturgicznej*, *Czynny udział wiernych we Mszy św. w świetle soborowej odnowy liturgicznej*, *Bierzmowanie w świetle postanowień Soboru Watykańskiego II i posoborowego prawa kanonicznego*, czy też *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*. W artykule pt. *Adnotationes quedam de legislatione particulari in Ecclesia* dokonał oceny, przed promulgacją nowego Kodeksu, poziomu ustawodawstwa partykularnego w Kościele oraz wysunął sugestie dotyczące sposobu podciągnięcia tegoż ustawodawstwa na wyższy poziom, prezentując w ten sposób za granicą godnie polską myśl kanonistyczną. Wreszcie opracowania: *Idea podstawowych praw człowieka w prawie kościelnym*, *Sprawy wyznaniowe w Konstytucji 3 Maja*, *Ustanowienie nowej organizacji kościelnej wyzwaniem dla kościołów partykularnych w Polsce*, *Konkordat postulatem państwa demokratycznego*, *Podstawowe racje umowy konkordatowej* to kolejna dziedzina zainteresowań naukowych ks. Profesora.

Największy chyba jednak rozgłos naukowy przyniosło Ks. Profesorowi opracowanie i wydanie cenionego w całej Polsce czterotomowego kome-

tarza do nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego zatytułowanego: *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II: T. I – Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, T. II – *Lud Boży – jego nauczanie i uświęcenie*, T. III – *Prawo małżeńskie*, T. IV – *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Dzieło to stanowi kompletny i pogłębiony, bogato opatrzony przypisami, komentarz do obowiązującego prawa kościelnego. Jest on niezastąpioną pomocą dla wszystkich zajmujących się problemami kanoniczo – prawnymi. Ks. Profesor za to dzieło w 1991 r. został nagrodzony przez Ministra Edukacji Narodowej nagrodą indywidualną. Nie ulega wątpliwości, że w ten sposób Ks. Profesor bardzo przyczynił się do właściwego stosowania w Kościele polskim nowych norm kodeksowych oraz do większego zainteresowania się wiernych świeckich zagadnieniami prawa kościelnego, czego dowodem jest wielki wzrost liczby studujących prawo kanoniczne oraz chętnych to czynić na naszym Wydziale w ATK.

Podsumowując twórczość naukową Ks. Profesora trzeba zauważyć i dowartościować fakt, że ciągle poszerzał On pole swych badań naukowych podejmując coraz trudniejsze zadania. Wykazywał wyjątkową umiejętność poruszania zagadnień niewystarczająco opracowanych, czy też kontrowersyjnych i trudnych. Pisał językiem zwięzłym, żywym i zrozumiałym, choć wymagającym dużej uwagi czytelnika.

Ks. prof. T. P a w l u k posiadał duże doświadczenie oraz osiągnięcia w zakresie działalności dydaktyczno – wychowawczej. Jego wykłady zawsze budziły wielkie zainteresowanie, ponieważ pod względem formy z zasady odbiegały od wykładów konwencjonalnych. W trosce o lepsze przygotowanie studentów do samodzielnych studiów nad przedmiotem i o wyrobienie u studentów postaw zaangażowanych naukowo, czego miał szczęście doświadczyć piszący niniejsze wspomnienie, prowadził wykłady o charakterze przeważnie konwersatoryjnym. Troszcząc się o lepsze wyniki nauczania opublikował wiele prac, które z założenia, mimo swego aparatu naukowego potraktował jako podręczniki do nauki prawa kanonicznego. Pod jego kierunkiem zostało napisanych ponad 50 prac magisterskich. Wypromował ośmiu doktorów. Brał udział w 13 przewodach doktorskich w charakterze recenzenta. Czterokrotnie występował w charakterze recenzenta prac habilitacyjnych. Tyleż samo razy brał udział jako recenzent w ocenie dorobku naukowego i dydaktycznego celem nadania tytułu naukowego.

Ks. T. P a w l u k brał czynny udział w życiu Akademii Teologii Katolickiej. W różnych przedziałach czasu był członkiem Senatu ATK. Wielokrotnie pełnił funkcję członka lub przewodniczącego różnych senackich komisji. Był również powoływany do prac w doraźnych komisjach uczelnianych.

Wiele też wysiłku włożył w opracowanie obecnie obowiązującego Statutu ATK, który został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską.

Aktywnie uczestniczył Ks. Profesor w zjazdach naukowych kanonistów, organizowanych w ATK, jak i poza Uczelnią wygłaszając wiele referatów naukowych. Brał też udział w międzynarodowych kongresach kanonistów, między innymi w Hiszpanii (Pampeluna 1976 r.), w Szwajcarii (Fryburg 1980 r.), w Kanadzie (Ottawa 1984 r.) i w Lublinie 1993 r. Był też członkiem krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych: Stowarzyszenie Teologów Polskich, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich i Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, mającego swoją siedzibę w Rzymie.

Śp. ks. prof. T. P a w l u k był człowiekiem i kapłanem wielkiego formatu, o wielkiej wiedzy, wysokiej kulturze osobistej, szlachetnym charakterze i wielkiej gorliwości apostołskiej. Takim też pozostanie w pamięci pokoleń, ponieważ Jego dzieła będą o Nim świadczyć. W dowód uznania Biskup warmiński i Ojciec Święty obdarzyli Go godnościami kościelnymi. W roku 1963 został mianowany przez biskupa kanonikiem rzeczywistym Warmińskiej Kapituły Katedralnej, a w roku 1983 przez Papieża protonotariuszem apostolskim (infułatem). Wielkość Jego człowieczeństwa i kapłaństwa ukazała się wyraziście podczas choroby. W swoim cierpieniu był dla nas, swoich uczniów i współpracowników, przykładem pogody ducha i poddania się woli Bożej.